

Отримано
13.05.2024
Томова спеціалізованої
вченої ради
ДФ 26.133.071
Ф.п.н. проф.
Л.В. Козак

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.071
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
професору кафедри дошкільної освіти
Факультету педагогічної освіти,
доктору педагогічних наук, професору
ЛЮДМИЛІ КОЗАК

В І Д Г У К

офіційного опонента

Гавриш Наталії Василівни,

професора кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки
про дисертацію **Кузіної Оксани Тадеївни «Формування пізнавальної
активності у дітей шостого року життя засобами медіа
в умовах закладу дошкільної освіти»,**
поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 012 Дошкільна освіта

1. **Актуальність теми дослідження.** Життя в інформаційному суспільстві докорінно змінює не лише форми і способи набуття освіти, воно особливим чином впливає на процес становлення і розвиток особистості, її ціннісні пріоритети, життєві навички тощо. Проте, як і раніше, в епоху комп'ютерних технологій визначати прогресивний шлях розвитку суспільства завжди будуть люди з високим рівнем пізнавальної активності, жагою до пізнання й інтелектуальної діяльності.

Нерідко прагнення сучасних батьків з пелюшок «зайняти» дитину різноманітними технічними засобами стає причиною згасання рівня пізнавальної активності ще в перші роки життя, що негативно позначається пізніше на рівні її навчальної мотивації, освіченості, здатності навчатися протягом життя. Адже набуття дітьми життєвої компетентності, життєздатності стає успішним лише тоді, коли діти виявляють пізнавальну активність, усвідомлюють необхідність і мету засвоєння певного досвіду, планують і організують власну діяльність, виявляють самоконтроль і самооцінку. Тобто успішне оволодіння досвідом, ефективний розвиток дитини має відбуватися лише в активній діяльності, цілеспрямованих зусиллях для отримання запланованого результату. Втім освітній процес інформаційної епохи має бути осучаснений відповідними цій епохи ефективними засобами і технологіями. Відтак особливо зростає роль закладів дошкільної освіти, педагогів і батьків, як провідників різноманітної, у тому числі й медійної, інформації, культурної традиції і спонукачів пізнавальної активності вихованців у забезпеченні грамотного психолого-педагогічного супроводу пізнавального розвитку дитини, в тому числі її пізнавальної

активності. Тож очевидна необхідність в дослідженні проблеми застосування різних засобів медіа в освітньому процесі закладу дошкільної освіти (ЗДО) з метою динамічного, глибокого, адекватного, активного пізнання дитиною довкілля, формування в неї життєздатності, життєвої компетентності, уміння орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі. У поданій на захист дисертації О.Т. Кузіної запропоновано комплекс умов, які дають змогу успішно вирішувати означену проблему, що робить виконане дослідження актуальним і значимим для теорії і практики дошкільної освіти.

Про актуальність досліджуваної проблеми свідчать й визначені дослідницею суперечності (їх викладено у вступі), а також узгодженість теми дисертації із загальною темою наукового дослідження Педагогічного інституту Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Нова стратегія професійної підготовки педагога в умовах євроінтеграції» (реєстраційний номер 0116U002963). Тому засвідчуємо, що тема дисертаційної роботи **«Формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа в умовах закладу дошкільної освіти»** набуває особливого значення та є актуальною, що підтверджується її ґрунтовним теоретичним та емпіричним наповненням, провадженням матеріалів і результатів у практику роботи закладів дошкільної освіти, а також апробацією на наукових заходах міжнародного та всеукраїнського рівнів.

Структура дисертаційної роботи науково доцільна і композиційно чітка (складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел - 296 найменувань, додатки). Всі розділи дисертації пов'язані внутрішньою логікою й послідовністю викладу матеріалу. Наприкінці кожного розділу подано висновки, що відповідають тексту дисертації, а також загальні висновки, що цілком відтворюють результати проведеного дослідження. У роботі вміщено 25 таблиць, 10 рисунків, 1 формулу. Основний текст дисертації викладено на 214 сторінках, загальний обсяг роботи – 296 сторінки.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз дисертаційної роботи О.Т. Кузіної засвідчує, що дослідження обраної проблеми є цілісним і системним. Зміст дисертації розкриває основні аспекти теми дослідження. В ній чітко сформульовано об'єкт і предмет дослідження, які адекватні меті та завданням роботи, подано комплекс взаємодоповнюючих методів наукового пошуку, визначено й використано достатню джерельну базу. Аргументованими є методологічний апарат й теоретичні засади дослідження, описані у вступі до дисертації. Структура роботи відображає послідовність розв'язання поставлених дисертанткою завдань на різних етапах дослідження. Представлена робота виконана на достатньому науково-методичному рівні, а сформульовані в дисертації положення, висновки і рекомендації є теоретично обґрунтованими й експериментально підтвердженими.

Заслуговує на схвальну оцінку глибина теоретичного аналізу наукових досліджень, які стали засадничими в питаннях розв'язання проблеми формування пізнавальної активності старших дошкільників засобами медіа.

О.Т. Кузіна на основі вивчення теоретико-методологічних засад дослідження з'ясувала, уточнила зміст дефініцій, які розкривають специфіку пізнавального розвитку дітей, що зумовлено рівнем їхньої пізнавальної активності. У змісті першого розділу дисертації представлена широка палітра понять і категорій, дотичних до дослідницького поля («активність», «пізнавальна активність», «пізнавальний інтерес», «пізнавальний розвиток», «пізнавальна потреба» та «пізнавальна діяльність», «цікавість», «допитливість», «активність» тощо). Достатньо глибоко розкрито компонентну структуру пізнавальної активності.

Аналіз методологічних засад дослідження дав змогу зробити не лише термінологічний аналіз понять. На основі огляду дисертаційних досліджень надана характеристика методологічних підходів до процесу формування у старших дошкільників пізнавальної активності засобами медіа, означено загально педагогічні та специфічні принципи. Заслуговує на схвалення спроба авторки унаочнити своє розуміння взаємозв'язків між ключовими категоріями у вигляді схем і малюнків.

У теоретичному ж розділі дисертантка надає характеристику медіа засобам серед інших дидактичних засобів, доступних для дітей дошкільного віку, не лише розкриває їх значення для освіти сучасних дітей, а й подає різні класифікації, що розглядаються у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі. Аналіз й осмислення наукових праць дав можливість авторці дисертації обґрунтувати особливості застосування медіа засобів у формуванні пізнавальної активності старших дошкільників та довести необхідність запровадження певної сукупності організаційно-педагогічних умов. Систематизовано й узагальнено наукові погляди щодо місця та ролі засобів масової комунікації, інформаційно-комунікаційних технологій, медіасередовища, медіаосвіти, засобів медіа, медіаграмотності в дошкільному освітньому просторі загалом та професійній діяльності педагогів, зокрема, впливу медійних засобів на формування ПА у дітей шостого року життя. Дослідницею також доведено, що скерований дорослим процес застосування засобів медіа в освітньому процесі ЗДО сприяє пізнавальному, особистісному розвитку за умови спеціальної організації взаємодії і застосування ефективних освітніх технологій. Таким чином, проведений дослідницею теоретико-методологічний аналіз дав змогу обґрунтувати основні підходи до застосування в освітньому процесі медіа засобів. Представлені матеріали відрізняються новизною та є актуальними. Авторка доводить на необхідності розумного й педагогічно виправданого підходу до використання медіа засобів у формуванні пізнавальної активності дошкільників.

На основі ретельного вивчення й аналізу концептуальних положень ДСДО (2020) і ряду комплексних та парціальних освітніх програм для дітей дошкільного віку (зокрема дітей шостого року життя) визначено цілі, завдання, сутність, особливості застосування медіосвіти у розвитку

пізнавальної діяльності дітей, пізнавальних процесів, мотивації до пізнання, а також у формуванні ПА.

Розкрито зміст традиційних засобів медіа та новітніх медійних засобів, що відрізняються від традиційних наявністю гаджета та інтернет-мережі і забезпечують не лише трансляцію інформації до споживача, а й інтерактивну взаємодію. Схарактеризовано, хоч і побіжно, способи застосування засобів медіа в освітньому процесі ЗДО, визначено особливості їх використання в умовах суспільної кризи.

У другому розділі дисертанткою представлено характеристику процесу та результатів констатувального етапу експерименту, спрямованого на вивчення особливостей та рівня розвитку пізнавальної активності в дітей шостого року життя, на основі спеціально розробленого критеріально-діагностичного комплексу; обґрунтовано вибір та схарактеризовано емоційно-мотиваційного, когнітивно-діяльнісного, особистісно-вольового критеріїв оцінки рівнів розвитку ПА в дітей шостого року життя. Програма констатувального дослідження, крім обстеження рівнів пізнавальної активності старших дошкільників, передбачала також вивчення готовності вихователів до застосування медіа засобів у формуванні пізнавальної активності старших дошкільників, дослідження змісту перспективних, календарних планів вихователів, аналіз найбільш поширених форм і методів роботи із медіа засобами.

У третьому розділі дисертаційного дослідження дисертанткою було визначено та схарактеризовано педагогічні умови ефективного формування ПА у дітей шостого року життя засобами медіа в умовах ЗДО, зокрема: забезпечення суб'єкт-суб'єктних міжособистісних стосунків усіх учасників освітнього процесу (вихователів, здобувачів дошкільної освіти, їх батьків та / або осіб, які їх замінюють); упровадження медіасередовищної моделі організації життєдіяльності дітей; застосування комплексу традиційних та інноваційних педагогічних методів, форм взаємодії вихователя з дітьми в освітньому процесі ЗДО.

Здійснено експериментальну перевірку ефективності визначених педагогічних умов. Для аналізу результатів дослідження проведено порівняння отриманих даних в експериментальній та контрольній групах. Достовірність та обґрунтованість результатів дослідження перевірялась шляхом обчислення дисперсій для визначення критерія узгодженості Пірсона «хі-квадрат критерій» для кожної групи завдань. Результати обчислень підтвердили достовірність отриманих результатів та засвідчили, що рівень пізнавальної активності в експериментальних групах виявилась вищою, ніж у контрольних. Про результативність проведеної дисертанткою роботи свідчать представлені тринадцять довідок із закладів дошкільної освіти, використання статистичних методів дослідження, що забезпечують достовірність і надійність результатів дисертації. Загальні висновки в цілому скорельовані зі змістом сформульованих у вступі завдань і є достатньо обґрунтованими. Виклад матеріалу в дослідженні О.Т.Кузіної послідовний, має науковий

характер та прикладне значення. Відзначимо ґрунтовні додатки, що поглиблюють і увиразнюють уявлення про цілісне дослідження.

Результати дослідження було апробовано здобувачем під час виступів та обговорень на наукових заходах міжнародного та всеукраїнського рівнів.

Наукова новизна одержаних результатів. Вивчення тексту дисертаційного дослідження дало змогу переконатися в тому, що наукова новизна, теоретичні і практичні висновки, методичні рекомендації – достовірні, що підтверджується в процесі наукового дослідження комплексом теоретичних та емпіричних методів, статистичними даними експерименту, узгодженістю з відповідними положеннями законодавчих і нормативних документів.

Основні положення дисертації апробовано на шести міжнародних та двох всеукраїнських науково-практичних конференціях і достатньо висвітлено у наукових публікаціях дисертантки.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Аналіз публікацій О.Т.Кузіної засвідчив їхню відповідність (кількісну і якісну) вимогам до оприлюднення результатів дослідження доктора філософії. Зокрема, серед сімнадцяти публікацій вісім – одноосібних, дев'ять – у співавторстві, а саме: п'ять – у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; дванадцять публікацій (з них вісім одноосібних; чотири у співавторстві), у яких додатково висвітлено наукові результати дисертації.

5. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості застосування в практиці освітньої діяльності ЗДО: педагогічних умов формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа, а також розроблених відповідно до визначених умов змісту, форм, засобів, методів психолого-педагогічного супроводу формування досліджуваної якості; методичних розробок різних форм освітньої взаємодії з вихователями та батьками вихованців та / або осіб, які їх замінюють, з досліджуваної проблеми; використання спеціально створеного критеріально-діагностичного комплексу оцінки рівня та особливостей розвитку пізнавальної активності у дітей шостого року життя.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані при формуванні професійної компетентності майбутніх вихователів ЗДО в умовах університетського навчання та вдосконалення професійної компетентності вихователів ЗДО в умовах післядипломної педагогічної освіти. Отримані результати можуть стати підґрунтям для розробки науково-методичних рекомендацій, навчально-методичних посібників, програм навчальних дисциплін та навчально-методичних комплексів до них.

6. Зауваження та дискусійні положення по дисертації. Відзначаючи високий науковий і практичний рівень розробок здобувача в результаті проведених досліджень, обґрунтованість отриманих результатів, все ж таки маємо вказати на певні дискусійні моменти.

1. Відзначаючи в цілому чіткість у визначенні наукового апарату дослідження, звертаємо увагу на певною мірою неузгодженість між позиціями в меті та завданнях і науковій новизні, де в першому випадку йдеться про педагогічні умови, а у другому - про систему роботи.

2. Медіа - ключовий засіб, який у своєму дослідженні О.Т. Кузіна спрямувала на формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. У третьому підрозділі першого розділу авторка ретельно описує найбільш поширені медійні засоби, орієнтовані на дошкільний вік. Практична значущість проведеного дослідження значно збагатилась би, якби більш уваги було приділено методичним аспектам застосування медіа засобів.

3. Підтримуємо авторську позицію щодо розуміння особливої ролі стимулюючого середовища для формування пізнавальної активності старших дошкільників засобами медіа. На жаль, дисертантка, глибоко і різноспрямовано досліджуючи доволі широке коло ключових понять, доволі побіжно його схарактеризувала. Переконані, що усвідомлення вихователями більш чітко окреслених характеристик стимульного середовища є визначальним для розвитку пізнавальної активності.

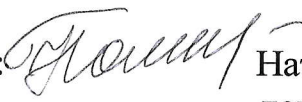
4. Шкода, що серед великого переліку наукових праць, присвячених дослідженню різних аспектів пізнавальної активності, авторка випустила з уваги дисертаційні дослідження українських науковців О.Лінник з вивчення допитливості у шестирічок та Н.Бушуєвої з розвитку пізнавальної діяльності майбутніх першокласників.

5. Безперечно, заслуговує на схвалення те, як докладно й обґрунтовано у другому розділі дисертантка представила хід та результати констатувального експерименту. Проте, на нашу думку, не варто було аж шість таблиць присвячувати представленню кількісних, а не аналітичних результатів оцінки відповідей вихователів на окремі запитання анкети - 2.2.7, 2.2.8, 2.2.9, 2.2.10, 2.2.11, 2.2.12. І тим більше, не варто було такі ж дані повторювати в таблицях 3.3.11 та 3.3.12 за результатами контрольного експерименту.

7. Загальна оцінка дисертації

Попри висловлені зауваження, визначимо, що представлена до захисту дисертаційна робота **Кузіної Оксани Тадеївни «Формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа в умовах закладу дошкільної освіти»** є актуальним, завершеним і самостійно виконаним дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що в сукупності є вагомими для подальшого розвитку дошкільної освіти. Дисертація **О. Т. Кузіної** за змістом, одержаними результатами і оформленням повністю відповідає чинним вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», постанови Кабінету

Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», постанови Кабінету Міністрів України № 502 від 19 травня 2023 року «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів», а її авторка Оксана Тадеївна Кузіна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії (PhD) в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 012 Дошкільна освіта.

Офіційний опонент: Наталія ГАВРИШ,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної
педагогіки та дошкільної освіти
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

10.05.2024р.

